

своїй ідеології і ціннісних орієнтирах над короткостроковими цілями максимізації прибутку, стає зрозумілою об'єктивність значення процесу корпоратизації в ряду найбільш значущих сучасних економічних трансформацій.

Література

1. Аоки М. Сравнительный анализ корпоративного управления: предистория и современность// Корпоративное управление в переходных экономиках: инсайдерский контроль и роль банков. — СПб.: Ленинград, 1997. — 558 с.
2. Баюра Д.О. Система корпоративного управління в Україні: стан та перспективи розвитку. — К.: ВПУ «Київський університет», 2009. — 288 с.
3. Berle A., Means G. The modern corporation and private property. NY., 1932.
4. Гэлбрейт Д. Новое индустриальное общество. — М.: Прогресс, 1969. — 478 с.
5. Дженсен М., Меклинг У. Теория фирмы: поведение менеджеров, агентские издержки и структура собственности// Вестник С. Петербургского ун-та. Сер: Менеджмент. — 2004, — № 4. — С. 118—191
6. Кашианина Т. Корпоративное право. — М.: Норига: ИНФА-М., 1999. — 815 с.
7. Корпоративне управління: інституціональні аспекти: Моногр. / Л.С. Довгань, І.П. Малик. — К.: Політехніка, 2006. — 338 с.
8. Супрун Н.А. Еволюція вітчизняної моделі корпоративного управління / Н.А. Супрун. — К.: КНЕУ, 2009. — 270 с.
9. Уильямсон О. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, «отношенческая» контракция. — СПб.: Ленинград, 1996. — 476 с.
10. Шумпетер Й. Теория экономического развития. — М.: Прогресс, 1982. — 455 с.

Статтю подано до редакції 23.07.11 р.

УДК 339.7: 332.012.324

О. В. Шкурупій, д-р екон. наук,
завідувач кафедри міжнародної економіки,
Т. А. Дейнека, асистент кафедри міжнародної економіки
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ИННОВАЦИОННАЯ ДИЯЛЬНОСТЬ ЯК ЧИННИК ЕВОЛЮЦІЇ ТНК

АННОТАЦИЯ. Рассматривается процесс эволюции ТНК, происходящий под влиянием инноватизации хозяйственной жизни общества.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: транснациональная корпорация, транснационализация, прямые иностранные инвестиции, экономическое развитие, инновации.

АНОТАЦІЯ. Розглядається процес еволюції ТНК, який відбувається під впливом інноватизації господарського життя суспільства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: транснаціональна корпорація, транснаціоналізація, прямі іноземні інвестиції економічний розвиток, інновації.

ANNOTATION. The process of the TNC's evolution, which takes place under the influence of society's economic life innovatization, is considered.

KEY WORDS: transnational corporation, transnationalization, direct foreign investments, economic development, innovation.

Постановка проблеми. Зміни у міжнародному поділі праці, підвищення інтенсивності процесів інтернаціоналізації господарського життя, прискорення науково-технічного прогресу є тими основними причинами, які формують нові умови світового бізнес-середовища та зумовлюють потребу безперервної актуалізації завдань з організації ефективного та швидко зростаючого виробництва. За теперішнього часу однією з визначальних рушійних сил еволюції ТНК є інноваційна діяльність, підґрунтя якої утворює чинник використання інтелектуальних ресурсів. Сучасні ТНК володіють цінними ресурсами, що безпосередньо здатні стимулювати економічне зростання: технологіями, управлінськими ноу-хау, кваліфікованою робочою силою, доступом до ринків, товарними знаками тощо. Цей факт робить дослідження за названою проблематикою надзвичайно актуальними.

Постановка завдання. З погляду на позитивний ефект масштабу та можливість утворення на цій підставі економії витрат, переваги ТНК досить часто пов'язують із розмірами таких компаній. Цей погляд є дійсно аргументованим і таким, що до теперішнього часу не втратив сенсу, проте слід зазначити, що в умовах поступових постіндустріальних перетворень домінуючим стає інноваційний чинник. З'ясування сучасних відмінностей у діяльності ТНК зумовлюють необхідність досліджень відповідного змісту.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Вагомий внесок у теоретичне осмислення проблематики процесів транснаціоналізації, що відбуваються нині зробили такі зарубіжні та вітчизняні науковці: К. Акамацу, Д. Берч, П. Буряк, А. де Гіус, В. Горбатов, Дж. Даннінг, Р. Каплінски, М. Кизим, Е. Кочетов, В. Мунтіян, В. Новицький, Р. Олліо, П. Пекар, М. Портер, А. Рагман, Л. Руденко-Сударева, С. Хаймер, Е. Хелпман, С. Якубовський та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінюючи зміст еволюційного процесу, в якому перебувають нині ТНК, необхід-

но передусім зазначити, що реалізація заходів, пов'язаних з інноваціями, викликана прагненням ТНК задовольнити насамперед власні інтереси бізнесу, що фактично досягається через підвищення конкурентоспроможності, розширення сфер впливу на ринках товарів і ресурсів, забезпечення сприятливих умов для просування продукції у зовнішньому середовищі тощо. У кінцевому підсумку це означає, що інновації мають забезпечити ТНК отримання прибутку. Проте разом із визнанням реальності цілком прагматичного інтересу великих корпорацій необхідно зазначити існування іншої сторони цієї проблеми. Будучи за принципом класифікації ринкових структур віднесеними здебільшого до олігополії, ТНК є достатньо стійкими «гравцями» на ринках своєї продукції. Їх конкурентний стан та наявність достатніх фінансових ресурсів дозволяє здійснювати НДДКР, що зазвичай виходить за рамки можливостей малих та середніх підприємств, а також (у ряді випадків) урядів окремих країн. Крім цього, в умовах сучасних ринкових відносин, які опосередковуються функціями інститутів наддержавного впливу, а також інститутів державного регулювання, ТНК можуть задовольнити інтерес максимізації прибутку лише враховуючи інтереси суспільства. Отже, інноваційна діяльність ТНК, зумовлена зацікавленістю в отриманні комерційного інтересу та спрямована на ефективність бізнесу, одночасно здатна сприяти розвитку науки, технологічному прогресу, економічному зростанню суспільства в цілому.

Трансформація пріоритетів у визначенні конкурентних переваг ТНК, яка пов'язана з нематеріальними активами (технологіями, знаннями, виробничим досвідом, управлінськими, маркетинговими ноу-хау, репутацією фірми, її маркою тощо), стає у наш час визначальним мотивом у спрямуванні вкладень капіталу та у зміні структури споживання інвестицій. При цьому важливо зазначити, що в умовах кризи великі компанії не тільки не зменшують фінансування НДДКР, а й збільшують його. Наприклад, компанія First Automobile Works (FAW) Group — найбільша автомобілебудівна компанія Китаю в 2009 р. збільшила такі видатки на 61 %; загальна сума витрат компанії на НДДКР склала близько 619 млн дол. [1]. За даними R&D Magazine серед досліджених 39-ти країн Китай за приростом інвестицій у НДДКР посідає перше місце; на другому — США (абсолютний лідер за сумою капіталовкладень у науку — 383,5 млрд дол.); на третьому Індія. Криза майже не зачепила світовий сектор НДДКР: у 2009 р. світові інвестиції збільшились на 3,2 % і становили 1143,3 млрд дол. Із загальної кількості країн, що були обстежені (аналіз R&D Magazine), фінансування науки ско-

роtilи тільки Велика Британія, Італія, Іспанія та Німеччини, але несуттєво (30—40 млн дол.) [2].

Факт того, що нині не просто продовжується поступальний розвиток високотехнологічних виробництв, а й відбувається оптимізація інвестування (що проявляється як домінування інвестицій, спрямованих на інновації) веде до розуміння конвергенції інтересів провідних інвесторів (у ролі яких виступають ТНК) та інтересів розвитку суспільства. На цій основі формується особливе ставлення суспільства до розвитку наукових, високотехнологічних виробництв, до поширення результатів НДДКР у практиці господарюючих суб'єктів та у діяльності домогосподарств (у побуті при споживанні), що зумовлює загальний розвиток економіки за інноваційним вектором.

Взаємопов'язані тенденції науково-технічного розвитку та його інвестиційного забезпечення у наш час набули статусу визначальних. За експертними оцінками, світовий ринок наукової продукції, місткість якого в середньорічному обчисленні становить близько 2,5 трлн дол. на рік, через 15 років збільшиться до 3,5—4 трлн дол. [3, с. 93]. В перспективі, за цих умов, у системі глобальної конкуренції будуть вигравати компанії та країни, які здатні забезпечувати прогресивний економічний розвиток (високий технологічний рівень виробничих процесів, продукування товарів із великим вмістом інтелектуальної складової, підтримку та розвиток наукоємних послуг) та поєднувати це з посиленням уваги до розвитку науки, освіти; тобто ті, що здатні забезпечити інноваційний тип суспільного відтворення.

Роль ТНК в інноваціо-інвестиційних процесах (як суб'єктів системи міжнародних економічних відносин, зацікавлених у зміцненні свого положення та як власників великого капіталу) — надзвичайно велика. Визначальною для нашого часу відмінністю в діяльності ТНК є виробництво інтелектуального продукту на основі НДДКР за межами країни базування. Прикладом може слугувати практика найбільших ТНК Німеччини, які за 10 років, що припадають на початок 90-х років — початок нового тисячоліття, створили більше закордонних підрозділів для проведення наукових досліджень, ніж за 50 попередніх років; частка закордонних досліджень шведських корпорацій за той самий період збільшилась з 22 до 43 % [4, с. 21].

За даними опитування 800 європейських компаній, проведеного E&Y («Ernst and Young»), найбільш привабливими для НДДКР-підрозділів залишаються розвинені країни — США, Німеччина, Велика Британія; разом з цим все більший інтерес викликають нові

країни, зокрема ті, економіка яких швидко зростає — Індія, Китай [5, с. 33]. Інтернаціоналізація НДДКР, зумовлена діяльністю ТНК, у наш час почала набувати специфіки, яка проявляється у тому, що найбільші ТНК з країн, що розвиваються (зокрема походженням з тих країн, що згадувались — Китай, Індія та деякі інші) все активніше самі орієнтують бізнес, а також НДДКР назовні.

ТНК з країн-економічних лідерів мають розгалужену мережу дочірніх компаній, розташованих за межами країни походження, які утворюють систему каналів передачі технологій, ноу-хау тощо. Від дочірніх підрозділів до головних компаній спрямовується близько 70 % платежів за передання технологій. Разом з тим, в умовах сучасних світогосподарських відносин стає показовим те, що зворотне спрямування потоків інтелектуальних продуктів (від периферії до центру управління корпорацією) набуває дедалі більшого значення. Наприклад, у США (зокрема у фармацевтичній промисловості, електронній, транспортному машинобудуванні) значення наукових лабораторій закордонних філій ТНК досить часто є більшим, ніж значення наукових підрозділів материнських компаній. Маючи вагомі досягнення науки і техніки та використовуючи з успіхом міжнародну мережу виробничих філій, ТНК істотним чином заміщують канали обміну технологіями між країнами на канали внутрішньофірмової кооперації.

Для сучасних ТНК з найбільш прогресивно утвореною системою організації бізнесу все більш притаманним стає підхід, за якого дослідні центри та групи науковців є географічно незалежними і розташованими за принципом здійснення функцій так, щоб нові технологічні процеси і продукція оперативно впроваджувались у всій мережі ТНК. Наприклад, так, як це організовано в корпораціях Microsoft, Yahoo!, Google.

Значною чином завдяки наявності внутрішньої мережі, інновації, що створені у рамках діяльності ТНК, переростають у накопичення технологічної компетентності. Тому все більша кількість малих, середніх і досить великих компаній інтернаціоналізують своє виробництво та НДДКР у ранніх стадіях перетворення на ТНК. Це зокрема швидко зростаючі компанії («газели»), серед яких більша частка середніх за обсягом діяльності компаній, що прагнуть досягти масштабів крупного бізнесу. Крім того, до швидко зростаючих компаній відносяться також і великі корпорації, такі як Google, Dell, Nokia та ін.

За існуючими критеріями (Д. Берч [6]) до швидкозростаючих компаній відносяться такі компанії, що зростають темпами, які перевищують 20 % на рік упродовж 4-х років. Насамперед це високо-

технологічні компанії, джерелом зростання яких є інновації, досягнення науково-технічного прогресу. Такі компанії діють у межах шостого технологічного укладу. Вони добре представлені у галузях нанотехнологій (наприклад, Altair Nanotechnologies), біотехнологій і генної інженерії (наприклад, Genentech), інформаційних систем (наприклад, Google) та ін. Такі компанії відрізняє високий ступінь інноваційності, значні витрати, пов'язані з НДДКР (близько 20 % валової виручки), високий рівень кваліфікації персоналу.

З огляду на широке сприйняття інновацій як феномену сучасного бізнесу, розуміння інновацій — це не тільки питання технологій. К. Нордстрем, Й. Риддерстрале зазначають, що інноваційність стосується будь-якого аспекту діяльності організації: адміністративної сфери, маркетингу, фінансів, дизайну, управління кадрами, пропозиції нових послуг тощо. Це тотальна інновацізація на всіх рівнях [7, с. 201]. Зважаючи на це, компанії, які створюють унікальні цінності для споживачів, здійснюючи бізнес у традиційних галузях (мережа кав'ярень та постачальник кави Starbucks, авіаційні лінії Southwest Airlines та Jet Bue Airways) потрібно визнати такими, що впроваджують інновації. Так само слід оцінити діяльність компаній, які користуються бізнес моделями, що не мають аналогів (інтернет-аукціон eBay, інтернет-магазин Amazon), ефективними логістичними системами (Dell — комп'ютери, Inditex — текстильна промисловість) та ін.

Прискорення всесвітнього технологічного прогресу змушує ТНК нарощувати інвестиції в інноваційну сферу діяльності, впроваджувати нові технології в усі сучасні функціональні ланцюги, які забезпечують розвиток транснаціоналізації. Інноваційний компонент стає тим основним чинником, що детермінує довгострокову перспективу розвитку ТНК. Він визначає стратегію корпорацій як у цілому, так і у найбільш значимих для глобального бізнесу сферах — фінансовій, інвестиційній, антикризовій та ін. Від інноваційного компоненту залежить динаміка, структура, рівень конкурентоспроможності корпорації на світовому ринку, а також приріст фінансового капіталу за рахунок інтелектуальної ренти у вартості готової продукції.

За сучасного типу світогосподарських відносин, відмінність яких полягає у започаткуванні та поступовому розвитку постіндустріальної системи господарювання, додана вартість, отримана у вигляді інтелектуальної ренти стає визначальною умовою успішності ТНК. Зокрема, у вартості носіїв інформації (CD, DVD, тощо) вона становить 70 %, комп'ютерної техніки — 63—65, автомобілів — 60, побутової техніки (пилососи, пральні машини) — 40—50, радіотоварів

— 35. Бажання отримувати грошові надходження за рахунок цього джерела примушує ТНК постійно оновлювати товарні властивості продукції та швидко реагувати на кон'юнктурні зміни.

Разом з цим у наш час активно формується нова тенденція. Науковці, які досліджують фундаментальні системні перетворення, що відбуваються нині в суспільстві, констатують: якщо раніше нововведення «перевтілювалися» в основному в товари та технології їхнього виготовлення, то нині дедалі більше виробництво новацій стає самостійним видом діяльності, що зумовлює появу нових креативних галузей [8, с. 40].

Значимість виробничих і маркетингових інтелектуальних активів, які створюються та впроваджуються ТНК, полягає у тому, що пріоритет інноваційного компоненту зумовлює у рамках світової системи господарювання такий рух капіталу, а також обсяги і спрямування ПІІ, які є адекватними вимогам «нової економіки». Це, у свою чергу, активно впливає на рівень економічного розвитку суспільства в цілому. Завдяки виробничим і фінансовим можливостям ТНК розробляють найновіші види продукції з найбільш затребуваними споживними властивостями та зосереджують найбільш наукоємні виробництва, сприяючи тим самим, по-перше, задоволенню потреб споживання вищого рівня та, по-друге, створюючи умови для технічного прогресу.

Висновки. У наш час основний економічний інтерес ТНК знаходиться в сфері інновацій. Постійне нарощування інтелектуального капіталу, у тому числі, на основі власних масштабних НДДКР, стало для ТНК основою стратегії, що забезпечує корпораціям позиції лідерів у світовому господарстві. Добре розуміючи, що використання інновацій (у більш широкому розумінні новітніх знань) для ТНК передусім означає продукування конкурентоспроможного продукту, затребуваного сучасним ринком та здобуття за рахунок отриманої унікальності через інтелектуальну ренту прибутку, ми все-таки вважаємо, що існує достатньо підстав вважати реальним позитивом для розвитку суспільства інновацізацію господарських процесів, яка поширюється завдяки транснаціоналізації. Нині ТНК фактично трансформувались у структури, які оперативіно реагують на зростання складності та наукомісткості виробництва. Вони дійсно перетворились на фінансову, техніко-економічну та організаційно-економічну основу інноваційних процесів. Використовуючи міжнародну кооперацію в отриманні знань, ТНК зумовлюють створення нової суспільної продуктивної сили, а отже сприяють створенню умов прогресивного розвитку в економіці та соціумі.

Література

1. Жуйков Д. Китайской науке кризис не помеха / [Електронний ресурс] / Д. Жуйков // S&T RF Наука и технологии РФ. — 2009. — Режим доступу: http://www.strf.ru/organization.aspx?CatalogId=221&d_no=18057
2. Ахметзянов И. Инновационная экономика и технологическое развитие / [Електронний ресурс] / И. Ахметзянов. — ЧРИО-АЭН, 2010. — Режим доступу: gov.cap.ru/home/121/raznoe/end/2010/poslanie_prezidenta/nano2.pps.
3. Дриго М. Ф. Анализ современных тенденций в инвестиционных процессах / М. Ф. Дриго // Управленческий учет. — 2009. — С. 89—97.
4. Черников Г. П. Очень крупные транснациональные корпорации и современный мир / Г. П. Черников, Д. А. Черникова. — М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2008. — 399 с.
5. Волков В. Конкуренция за инновации / В. Волков // Большой Бизнес. — 2010. — № 5 (71). — С. 28—34.
6. Birch D. The Job Generation Process. A report prepared by the Massachusetts Institute of Technology Program on Neighborhood and Regional Change for the Economic Development Administration / [Електронний ресурс] // U.S. Department of Commerce, Washington, D.C. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1979. — Режим доступу: mpr.ub.unimuenchen.de/19115/1/MPRA_paper_19115.pdf.
7. Нордстрем К. Бизнес в стиле фанк навсегда. Капитализм в удовольствие / К. Нордстрем, Й. Риддерстрале; пер. с англ.; Стокгольмская школа экономики. — М. : Манн, Иванов и Фербер, 2008. — 328 с.
8. Ясин Е. Г. Модернизация и общество / Е. Г. Ясин. — М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2007. — 114 с.

Статтю подано до редакції 21.08.11 р.

УДК 336.52

А.Е. Фукс, д-р екон. наук, професор
кафедри політичної економії
обліково-економічних факультетів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ЕКОНОМІЇ

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано різні методологічні підходи до визначення сутності і складових елементів національного багатства, обґрунтована необхідність його подальшого дослідження з метою отримання достовірних параметрів оцінки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: національне багатство, матеріальне багатство, нематеріальне багатство, людський капітал, природний капітал, фізичний капітал, валовий внутрішній продукт.